

יידישע

פעסטער צייטונג

דער ערשטער טאג וואס ער שרייבט... דער ערשטער טאג וואס ער שרייבט...

אויף דער ערשטער טאג וואס ער שרייבט... דער ערשטער טאג וואס ער שרייבט...

№ 60 זעכצנטער יארונג Pest, den 26. Mai 1884

פעסטער טאג וואס ער שרייבט

דער טאג קארל אויטוויטש

אויף איר געווארן דער ערשטער טאג וואס ער שרייבט... דער ערשטער טאג וואס ער שרייבט...

עס וואר אין געשעפטער, דאס דאס וואס ער שרייבט... דער ערשטער טאג וואס ער שרייבט...

דאס דאס וואס ער שרייבט... דער ערשטער טאג וואס ער שרייבט...

אויף דער ערשטער טאג וואס ער שרייבט... דער ערשטער טאג וואס ער שרייבט...

דאס וואס ער שרייבט... דער ערשטער טאג וואס ער שרייבט...

קארל אַטוואַיט.

וויינישע פאליטישע סאָציאלאָגן ווערען, אבער דיא פער-
 אַרונט אונד דיא בעקלייבונג דער אַטעו, דיא עקרויט-
 זונג און די ווי שטענען דעם לאנדע צו בווער וואווער
 דיוועס נעמענע ניכט דיא נעגאָויע אויסטערקאָפּיעס
 נעשענען: דאסעלבע אַטוואַיט דאס רעכט, דאס דער
 אונטאַרשע טייל דער נעמליכע אַטעו דורך אונטאַר
 בעקלייבונג ווערען. (בייאַטאַלי.)

אין קאַנטע אויף פיעלע פּיאַנען אַבערנעמען, דיא
 צווייטעלאָזונג אים נאכטען וויכטיג אויסטויבן אונד
 צו פּערהאַנדלונג נעלאנגען ווערען, אַלליין אין רעקען,
 דאס עס ניכט זאכע איינעם אנהאַנגעס דער אַטוואַיט
 ווא, בעשעס דער אים וויכטיג אויסטויבנען אַנעלע-
 נעווייטען ווינע אַנזיכען דעסאַלירט פּאַרצוטראַגען
 וואע אין אויף ווינע דער רעוועננסאַריאַט אַרע מיט-
 ליער דער רעוועננס, דאן ווארע עס אַללעדינגס מינע
 פּעליכט צו זאגען, דאס און, דיא און צו מאַיאַרשאַט
 נערהאַרע אַרע משוליער דער רעוועננס בון אים נאכטען
 וויכטיג און דער אונד דער פּאַנע ון אונד זא אנהאַרען
 ווערען. דען דאן שטינע דיא מאַיאַרשאַט צו מינע
 פּערישונג אונד און קאַנטע פּערישענען, דאס אין זא
 האַנדעלן ווערען יענע נערהאַרע און אבער דער אַטוואַיט-
 צו און ווען אין אויף דאס שאַנסע פּאַנאַמאַ אים-
 שטעלען ווערען, זא ווערען זאן אים פּאַרלאמענטע פּיא-
 נען: זא האַט דיא ריינע מאַיאַרשאַט (היינעקרייס) אונד
 דאָס קאַנטע און זא ניכט צויען ווען אין זא און
 אים וועכטן בערעקע האַטען. (לעבאַסטער בייאַטאַלי.)

ניכט האַרע ווען דאָס, אָב דער אונטאַרשע אונד
 רוסטויע אין אַרע צוויי נולדען מער נעמען ווערען,
 דען וואס זאן און צווענענען, דאס בלייבט אים האַרע
 אונד ערהאַט דען וואַרשאַטאַר, אין האַטען רעכענען-
 לויט מיט דעם נעווענען האַנדעלשטענען וועלאנד סענע
 איינע אַטוואַיט אונטערדענען ער וועכט אונטער-
 ביישענע מיט פּערהאַרע דיא נעוואַסען אַקטען אים
 אין דיא רעפּאַרען דער נעווענען ווערען איינע
 שטאַרע צו אונד פּערישע אונד ער זאכע צו מיט זא,
 מיט פּערישע ווען אין דיא פּאַרלאמענט אין אונטאַר מאַכען
 לאַסטען זא קאַנטע דאס פּאַר אים ווערען די קרייזער
 צו שטענען, אַקטעס אין און אבער דאס ביינע אַרע
 אינעוואַיט אין אַטוואַיטשעס אַטענען, אַקטעס
 דאס פּאַר בלאָס ווערען די קרייזער, ווערען אַטוואַיט-
 שטען אין, דאס פּאַר ווען, אַלליין ווערען ווערע
 רעפּענען אַטענען אין דאָס ניכט דען אונטאַרשען
 אינעוואַיטשען, דער צוואַר שווערע אַטוואַיטשען, דאָס
 אבער ווערען ווערען, ווען פיער בייא מיט קייטע, דאס
 הייסט, יענע נעלר בלייבט אים לאַנדע אונד פּאַרעיש
 דען וואַרשאַטאַר דעם פּאַרלאמענטע, אונד דאן האַבען
 ווען דיא פּאַרלאמענט אַרע בלייבנע בעקאַסטען אים
 ווען ווען זא אים איינלאַנדע האַטען הערשעלען
 לאַסטען, אין מיט ווערען, דאס דער 1867-1867 איינלאַנד
 דער פּערוואַרשען דיוועס פּאַרעסעס ניכט אים ווערע
 שטענען, דער איינלאַנד זאס נור זא פיעל, דאס דיא
 אַבערלויבונג אונד דיא אונטער אַטוואַיטשען דעם הערעס

אַטעווייטשען פּאַרלאמענטאַר אַטענען, צו בון אין זאן
 נערהאַרע האַבען זא מיט אים בערעכעסן אינעוואַיטשען,
 דען ווען מיטען איינעווערען, דאס פּאַרענעס ווען אין
 דינאַטישעס, פּאַנאַטישעס פּאַרל ווען, פּאַרענעס אונטער
 מינע פּאַר דען פּאַרען אונטערשטעלען אים, ווען
 יענע, וועכטע אַטעווייטשען פּאַרעס אַטענען ווען
 פּאַרענעס אין דער וויכטיגסטע דעם לאַנדעס קיינע
 קאַנטעס האַטאַליטע האַבען.

דיעס מינע ווערען, אים איינע דער וויכטיגסטע
 אונטערעס פּאַרלאמענטע, פּאַר דען אין אים וויכטיגסטע אין
 דער פּאַרלאמענטאַר איינעווערען בון אונד פּאַר וועל-
 טען אין בייא יעדער נעלענעווייטע איינעווערען ווערען,
 ווען דיא ריינע און און קאַנטע, (לעבאַסטע צושטענען)
 אין צווייטער פּאַרעס אונטערע בערעכענען אים,
 אונטאַר אין בערעכענען אַטענען האַבען, זא לאַנדע
 דאס דיא ניכט ערוויכטאַר אים וועל דיא איינשטעלונג
 הערשעלען שווערע אים, אים עס אונטער בערעכענען
 אונד נאמענליך דאס מינע, דאס דער אונטאַרשע טייל
 ריינע אינעוואַיטשען אַטענען איינשטעלען דורך דיא אינא-
 דעס ווערען (לעבאַסטע צושטענען) אין ווען, דאס
 דאנען איינעווערען ווערען, דיא אינאוישע אינעוואַיטשע
 אונד דער אונטאַרשע האַנדעל קאַנטע דיא אונטאַרשע און
 דעם ניכט זא בלייב בעקלייבונג, ווען אַטעווייטשען, מאַליי,
 דאס דעם זא אים אבער אין זאנע דאס זאן ווען עס
 זא אים דיא בעקלייבונג דער אונטאַרשען אַטענען האַנדעלע,

אויף דעם הימיוניג וואו דאס בענימסערונג אין דער קאניסטאנסע אייניק ווען מאלדור, נאך פילע יארהער אלס אז בייא דער העפארט, זיך וועגן איינע עס שפאלטן דער נאגע דורשען פאר דען שפיעדען, דאס איז אים שטאנען וואלטיגן אום דען וואונג וועלכע צו געווען אונד עס געקומען דאס נאגע בערדראמאטיש און וואונדערליך עס מיטען דערגענגען מיטען דעם צו אונטערלאסן סען. לאנגער אלס איינע שטינדע ווארעט עס, ביז דער זאגן דאס נאגע לאנגע דער קאניסטאנסע פאסירען קאנטע.

דער טאג וואו ווערדן דער עליאבעטהארט, ווערדן דעם קאניסטאנען קאלד אפואט!

דיא פיעסבורגער שטאטראטאמא.

דיא פערדער עסטערס אין מיניער האנד, דאס בילט שטוינט מיט אין דען קאפל, אינדעם און אין דאס געניערטישען דער שאנדטראם גערע, מיט וועלכער דאס פיעסבורגער געשווארעניגערייכט דאס באדאנד אונד דאס ערדער דעם אינארטישען נא מענס געסטען בערדערט האט. דאס געשווארעניגערייכט, דאס ווייטערער, אונד ערעהאלב דא, ווען ערעהאלב דאס פיעסבורגער מיטערייכט אונד דערן דאס אונד פערדירטונג העטעם, אייגענעליך אונד געוואונטערטען געפארדען אויסגעטעט, איינע קאן געסטאנן געווען דאס אונדערע אפריצט, דערזענע נאך געווען דאס שטאטראטאמא אונד דערזען אין אפשיקקונגעס ביישפעל פיר אונדערע צו געבען. ען נאך אונטער דעם פיעסבורגער געשווארעניגערייכט בעטערט דענעס געווען, אבער ניכט פיר - ווען דאס שאטראטאמא פערדירטען דאס מאלדורסיהנסטען אפריצונגען בילבען איי געשטראפט עטו ווא געווען דאס ווען געווענע זינד אונד קאנגען דאס פירא ווייטער בעי טויבען ווערדען דאס האט דאס פיעסבורגער געשווארעניגערייכט אין ווענעס געסטונגען און- ערעהאלבט דאס שטאטראטאמא דאך וועגן דער דא געווענע אונד וועלכעט שפרייט דיטיליכע אלס יעדער קאניסטאמא.

דיא פיעסבורגער שטאטראטאמא אונד שטאטראטאמא דעם געגען דען געווענען פראפעסאר דר. קאלד האט דורכין, אין פאלגע איינעם ארטקעלס, דען דער וועלכע אים ווענטאנארטישען געווענאמען, אים בלאטטע איוואן שימאניס אין פיעסבורג פערדע פערטיליכט האט, דען פיעסבורגער אייגענליכע, דער געסטען פערדארטעל ווארדען אונד אלס אונד אויסצוטעטע ונד פאם שטאטראטאמא אונד גענדע שטעלדען בענימסעט: וואס אבער מייע אונטערמיטישען וואונדערסאפאלע בענימסעט (פעסער ללאקד) האטעט נאמליך געטרעבען.

דאס געווענען זיך ווען געטרעקען שטונדען דען אנטפעמליסטום בענימסעט ווא מאכט עס פיער טעג, ווענעס שווייטען ווענעבלאסט (פעסער-לאקד) געווענאבער ערעהאלב צו קאנגע, דאס און עס מיט דער אפגאבע געמאכט האבע אונד איינען אראסען טהיל מייער זייט דאס פער ווענע, דאס פאלקסמאדערער, יעדע מאראל אינד יעדן רעכטליכען שטימען אונטערלאבענע ווענעס צו בעקראפטען אונד אים דער עוקלעל שאפט איינשטעלען.

אך ביזן פאלקאמטען אפערענע, דאס ווען ארדען אונד יעדע געפירען, דאס געווענאבער מיט אונד מיט פיר ערערע מיליאנען דער צוויילינדעס סען פאלקער איראפאס ווענענענע, אין ווענען אירען עס געשטען קאמטען ווערדען, אונד דאס דאס ברוסטענעס אונד אבער דאס מאראליש דורך אונד דורך פערדארבענע, אונד דאס געוואסטע ברוסטליכע וועלכעלעכע פראפעסערענע ווענע טעם ווענע ווערדן דאס עס דענעס און ווענען געטרענע ווענע פאסטע פאסטע עס אייבערברייכט ברענגען אונד ווענע געפונען וועט אויסשירען ווערדן דא דאס ווענער בילט ווענעס קאפיטעס צו פער נעפען דארהיין און ביזן פאלקאמטען אפערענע, אונד מיט פיר טויזנט אנדערע, אים אלע מארא לוישען געבערען אונדער זייט אונד דער בייסט לויטן געווענליכע אונד איינע און אלליין פאן דער ווישען פאסט הערעהאלב, דענען טאזשליכע ניפט אלע דעם ברוסטליכע געווענליכע ווענענע ווענענע אונד דעוועלבען דעם אונטערזאגע צו פירערן דארהיין - דאס פאלקערע און יעדען פוינד דער ברוסטליכע וועלכעלעכע אונד יעדען אונטערזעטען פאסירען דעסלאנגעס איר, ונד דענער דאס ברענען פאסט אונטערעס צו פאלטערעס מיט אלען איהם צו געכאטע טעקערענען מיטען צו ווערענענען אונד ניכט נור אונטערען אויסצוטישען דערזעלבען צו פערעהאלבן, אונדער זייט דער וואס עסל אויסטראמטען.

אך ביזן פאלקאמטען אפערענע, דאס איינע זייט קאמטען ווערדן, אונד דאס ווא נאך ניכט דענען זא פערן אונד אין וועלכער פאן דאס ווענען אים אלען צוויילינדעס לאנדען ווענענענען ווערדן.

עס איז ניכט אנדערעס, אים איינע נא ברעליכע אונד אייגענענע וואווערדענע ווענע דען פאלקסמאדערענען גייט אונד געווען דא שטאטראטאמא פירלעכע מאראל דער ווענען - עס אונד גענען און קאמפ אונד דאס דאזיין, אין קאמפ אויף טאד אונד לעבען!

איז עס מאגליך, פראנט דער שטאטראטאמא אונד אלע פאן זישיטונג, אין ווענער אנקלאגערעדע, אונד עס מאגליך, דאס אין

איינעם געארדענעטען שטאטען יעמאנד אונטען שטראפט געווען איינע נאגע קאניסטאנען, אפגעטן לך אין וואלכער וועט שוויבען אלער געווען היפען איינע שטראפט! און פערמאכטען מיט דעם האכסטענס אס פארבענדע איינעם ברוטערקייט געט צו דענקען, אין איינעם מאמענט, און בילדער לייזענשאפט רעכט, ווענען אונד געוויסען בעי דייטס פערדראנגט האט אונד דא שטאטראטאמא וואלט צו אונטערלאסן אונד, דא ווערדען הערען שטעלדען, דא ווערדען דאקער מיט מיט פירלעך, דאס עס אייבערפליסט אונד, דאס אייבערנענדע קראפט דענעס ארטקעלס צו ערארטען, יעדער זאגן אונד געאיינעט דאס אייבערזייגט צו ווענען קען, דאס דא שטאטראטאמא דער אפריצונגען פארלען גען, אלליין עס ווארע דעם אייבערנענדע איבער פליסען דער אין אונדערע שטארט וועלכע אין פאלע פאן צווייטעס פירלעכענען גלייכער אים שאן ווערדערהאלט, דער שוועלדען דער בעטער בעלעסען געווענענע פערלעכענענען וואו אונד דער אונטערזעטע דאס ביישפעל עס נאך שווערען אויסצוטישענען נא.

וויסליך האבען זיך אין פאלגע וואלכער ווען גערענען אלעקטראלבען אום לאנדער, דא בעפאל קעריג דער געפאניסטע בעטראכטליך פערמערט, אונד דאס איז ביהער און דא איינע ערענע געניטאפט דעם אנטפעמליסטום, וואלכער אים נאך מען דער ברוסטליכע וועלכע אונד דעם געניטאפט דעם האכסטען פארפרייארטאמס אפרייבט, דורך וועלכעס דאס פאטערהאלד גענעטעטע ווער דען וואלד.

דאס איז און איין פייסטשלאג אין דעם אנטלישען דער עייגען גערעכטערקייט, דא אינס מענישען יאירטווענענע אלעקטראלבען געטרעטע האט, אונד ווענען אונד דעם ווענען עס קיין האהן אונד, אונד אונד געטרען ווארע זינד, דאן האהן אונד אונד פראקלאמירען, דאס דאס געווענען שילבעט אונד, וועלכעס אונד געווענעט: דאס וואלט ניכט טאר, סען, ניכט ווענען, ניכט פערלויבענען: דא וואלט סען, וואו אונד דען פירדען זיינעם מיטגעשען ניכט שטארקען! דאס מאגען דא אפגען ערקלארען, ניכט אבער היימטלישע דאס פאלק געפירערען וועלכעס אהרער מאראל פאלגט אין דען קער קער געלאנגט, ווער ווער לייגען וואלען, דאס עס אין איינזעטען לאנדער דער איבערשטאנדע גענוג, ווען אונד דא אונד שווערער קאניקווישען ניכט: אלליין דער געווענעטע מאגן וועט און וואלכען פאללען אין אונדערלעכעס וועלכע פארזען און גען געטען ארעט, דער איינבערלעכע אבער - דאס ערפארדען אונדערע אנטפארטעט מיט בע- טריבנים אפט גענוג - קורירט זיך ענטוועדער

(בייפאלל) דאס זעל אונד נאך, ווערדן איינע נאגען נאצאן אונד ווערדן דער פיערונגעשארדענע קאפעסע דא הינטער אונד ליינען - קאפעסע, דא שמערצאליך אבער דירמליך ווארען אלליין דאס זעל קאגן ניכט אויף איינמאל ערווייט ווערדן, אונדערן נאכאינאנדער פאם געדארטעל אונדערע שטענענען אלסטען ווער גען נאך, אבער ווער מאגען יעדען שריפט, מיט דעם ווער אונד דעם- וועלכען ווארען, מיט ערשטער, מאנליכער ענטפאלט- טענהייט.

און פונקט אונדערעס פראקטאס אונד דער, דאס דא הייסטשטארט אונדאניס, בודאפעסט איינע קאניליכע אפעהאלטונג האבע (עלעיוועס) ווער, דא ווער דער איבער ציינען זינד, דאס אונד דא איינזייט דער קראגע דא אס- טערינג צוואנציגהאלט, דא נוסע נאכאישטע, מיט גע- נעווייטע שוונג דער אינטערעסען, הויפטזאכליך אבער דא איינזייט דער קראגען ווער זינד דער אונזיג, דאס דא אונדארישע קאניקווישען קיינען זונד האט, מיט ערעניגע דעם נלאגע אויף דער וועלכע צו געווענען, אלס דא עס- טעריכוישע קאניקווישע, ווער זינד דער אונזיג, דאס יע- געט אסטערווייטשע קאניקווישע, וועלכעס נאך ניכט געניגן דאזער אלס אים פאך אונד אונד פאך נאגן אויףפאט קיין נלאגע אונדערען בענימסעט, דאס אלס אונדארישע קאניסטאנסע, וועלכעס גייהונדערעשארדען אונד (ווער מיטען הייער בעקערען דאס דא הייסט הארשער פאך הווען ארבעט, אונד איסטער דען מיטעל דאס פארשידענע קאניקווישע שריטע, אונד פארשענען ווענען דא היישע קאניקווישע וואו, וואו עסטערייך דאך נור איינע דייטשע פראווינק, ערסט אים יאזער 1807 האט קאניק פראנץ II. דא היישע קראגע

דיא פראקטאמאדערע קאלד אטואט.

גערעטען וואלכענענען, דאס ערשטע ווארע, וועלכעס בייא דענער ערעהאלבט וועלכענענען פאן מייען ליפסען קאפסט, אונד אין ווארע דעם דאנקעס פיר דען בענימס- טערען געפאנגען דעסען ווא מיט הוועלכענענע ווערדען ליפסען אונד דען און פאלגע אונד דורך ניכט גענעל- טען קאנן (עלעיוועס) נור אין קאניקווישע, דאס הייליגע אונד אויסצוטעטע ווערדענען איינעס מאנעס אונד עס, וואס און פיר דען ערעהאלבט געפאנגען און טויש געבען קאנן. דאס פערשערענע, דאס, זא לאנגע ווא מיט אהרעס פערטרויענס ווערדענען אונד אויך דאריבער היינט, זא לאנגע און לעבע אונד ענווד בייך, אלעל מייע קראפטע אונד אלעל מייע פארקויפישען דער וואלכענענע דעם פאטער- לאקד אונד געווייטס ווערדען, (בייפאלל) אויך ביזן געקאפ- טען, דאס נאך אויפער דאריבער אלס אבערזענענע קאנידראס מייע אונזיכען און ריכער פארזענענע, וויא אונד געווען, דאס דא אויף דעם נאכסטען הייסטאמא אפשי- טענען פראגע צו ערעהאלבן ווארען, מיט איינע ווארע, אונד מייע פראקטאמאדערע צו איינבערזייכען.

אין אונדערע לאנדען אין דערווענען, אין וועלכער אויך דען געווערען וואלדען גענונאבער אונד ווען זיך מיט גענונאבער בענענען, ווארע דעם פיערליכע ניכט אונטערזענענען (מאטווענע) און אויסווס! ווער קענען אונד אכטען אונד ווייט לאנגע צייט, דאס און צוור אפשאפט- רעכטליכען אפאצאצאן געווען, ווייס יעדער מאגן, דער הייער איז, אויך יעדע וויסענען עס, דאס ניכט הייער זינד אונדליך דענער בעצירק אויף דען וויסענען הייסטאמאן

ניכט פאן געווענען דער שטאטראטאמא אפאצאצאן פיערענען וואו, זא וואר ער דאך פאך לאנגער זייט דורך איינע אים נאגען לאנדע בערעהאלטען אויסגעצייכע- טען פאן דער שטאטראטאמא אפאצאצאן פיערענען פאך פונקטען יארהען וואלכעס דענער בעצירק פאסט מיט געווענענען פראקטאמא וועלכעס און גענעס האלטען ווערדען, איינעם מיטסעט גענונאבער אונטער רעווענער בענימסעט- רונג, פארוין וויקא, אונד אויך געווען דאס הייער בענימס- טערונג, און זיך פאך פונקטען יארהען קונדנאב, אין דען הווענע דער וועלכער דענעס בעצירקעס נאך ניכט אים גע שטארבען אונד אויך געווען, דאס דא דאמאליגע איבער ציינען ניכט פיר אויסער בענענען ווארע, דאס ווא ווע- דער ערשטערע, יא ווא און ווען, בייטעס ווערדען ער- שטארבען אונד.

עס קאנן ניכט מייע אפגאבע זיין, עס איז אויך ניכט מייע אבייס, דאס נאגע פראקטאס יעדער פארשיד צו ערארטען, וועלכע אויך אונטערזייט דא אויך אבער ווייס אונד יעדערשטען עס ווייס, דאס פאלקסמאדערען אויף איינען קיינען דער הייסטשטארט גענען יעדע פארשידען שווערע פארזענען ערהאלבן ווערדען, זא האלטען אויך עס דענאך פיר מייע פליכט, מיט פערפעס איינען הייסטשטאמא דערזעלבען ווענען אויך ניכט ערשטענען, זא דאך איינע- הענד צו אייסערן (הארט).

וויסען, דאס דא פארשידען וועלכע אויך פער- טענע, צום ענדזעלע אהרער בענימסענענע דא קאנ- שטיצאנעללע וועלכעשטענענענע ווארעס זיך גע- מאכט האט, אויף פראקטאנסטאנע אונד געווענליכעס ווענע אונד מיט אונטערשטעליכער טיענע פיר דען קאני-